

İletişim Teknolojisindeki Yenilikleri ve Temsili Demokrasinin Geleceği

Şaban SİTEMBÖLÜKBAŞI*

ABSTRACT:

From the second half of the twentieth century onwards, the revolutions in communication technology made themselves felt in the field of politics too. Especially the emergence of the internet at a time when objections against representative democracy were on the increase, gave rise to the expectations that a new political system as an alternative to representative government might be produced with the support of electronic technology. It is hoped that the features of the internet -that it is so cheap that many householders can purchase it, that it does away with the barrier of distance and that it provides direct, non-mediatory and two-way communication- make it possible for the citizens to rule themselves directly and thus may possibly clear away the legitimacy problems in the representative system. However these naive assumptions rule out several effects which electronic democracy, in the sense that people are ruled by themselves directly, would cause such as the tyranny of majority over minority, people's easily manipulated by opinion leaders in the direction they desire, the difficulty of the masses in reaching a common decision and the low quality of quick and hastily decisions made by people. This article argues that contrary to previous assumptions, a direct democracy equipped with electronic technology is not a good idea and predicts that the new form which political democracy will take in the near future will be "electronic representative democracy" in the sense of a representative democracy in which referendums frequently take place on basic issues.

Giriş

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren iletişim teknolojisindeki hızlı gelişmeler bütün insanlık için heyecan verici bir düzeye ulaşmıştır. Her türlü bilgi ve haberin elektronik ortamda saniyeler içinde dünyanın herhangi bir yerinden başka bir yerine nakledilebilmesi kendi başına bir devrim olduğu gibi başka pek çok devrime hareket kazandırabilecek ve insanlık hayatının her boyutunu hızla değiştirebilecek bir potansiyele sahip olması nedeniyle de ayrı bir önem taşımaktadır. Değişimlerin neler olacağı, sürecin içinde yaşıyor olmamız nedeniyle, kısmen öngörülebilmekle birlikte, teknolojinin insanlık için önümüzdeki yüzyıllarda hazırladığı sürprizlerin büyük bölümü öngörülebilirlik sınırının çok ötesine uzanmaktadır.

Her teknolojik yenilik insanlık hayatının farklı boyutlarına nicelik ve nitelik bakımından etkilerde bulunur. Sanayi devrimi insan ilişkilerinin tabiatını değiştirerek toplumsal yaşamı pek çok yönden etkilemiştir. Bu devrim siyasal alanda cumhuriyet yönetimlerinin doğuşuna ve devlet karşısında bireysel hak ve özgürlüklerin gelişmesine kaynaklık etmiş, "cemaat" yapılarını "ulus" toplumları içinde yeniden biçimlendirmiştir. Bu çerçeveden bakıldığında bir çok siyaset bilimci, girdabına girdiğimiz iletişim çağının, geleceğin siyasetini, daha özgül olarak da siyasal demokrasisini nasıl etkileyeceğini sorgulamakta, kimilerini ümitlendiren kimilerini de endişeye sevkeden kuşku ve belirsizliklere cevap aramaktadır.

Çağdaş demokrasinin bugün, iletişim kanalları ve bilgi kaynakları bakımından zengin bir toplumda işlediği dikkate alındığında iletişimin yeni bir şeklinin ortaya çıkmasının siyasal demokrasi üzerinde gittikçe artan oranda etkiler yapacağı öngörülebilir

* Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

bir yaklaşımdır. Bu yeni iletişim teknolojileri sadece demokrasiye etki etmeyecek aynı zamanda onu değiştirecektir. Demokrasi yönetimin etkileşimci şekli olması nedeniyle, etkileşimci iletişimdeki ihtilal kaçınılmaz olarak en önemli etkileşimci kurum olan siyasal iktidarın kendisi üzerinde de önemli etkiler yapacaktır.

Her bir iletişim teknolojisi vatandaşlar ile onların seçilmiş temsilcileri arasındaki diyalogun tabiatını önemli ölçüde değiştirmektedir. Çok eski dönemlerde siyasetçilerin üzerine çıktığı yüksek platform "hatip politikacı"yı yaratırken radyo, sesini evlere kadar ulaştıran siyasi konuşmaları, televizyon ise politikacıların yüzyüze yaptıkları tartışmaları getirdi. İletişim teknolojisinde yeni bir sayfa açan internet ise kitleler üzerinde çok daha hızlı ve kapsamlı bir etki yapmaya namzet gözükmektedir.

1.İnternet ve Siyasal Alanda Yaratacağı Muhtemel Etkiler

Yeni iletişim teknolojileri içinde en fazla ilgi uyandıranı ve siyasal demokrasi açısından da en çok etki yaratanı internet olması nedeniyle bu iletişim aracının temel özellikleri ve demokrasi üzerinde yaratacağı muhtemel etkiler üzerinde durmak gerekir.

Orijinal ismi ARPAnet olan internet 1969 yılında doğdu. O tarihte Department of Defense's Advanced Research Project Agency, ABD'nin askeri bilgisayar sistemini nükleer bir savaş esnasında yok olmaktan korumak için gezegenin en geniş bilgisayar ağını geliştirmeye karar vermişti. İnternet 1972 yılında elektronik ortama girdiğinden beri elektronik posta, interaktif internet siteleri ve video konferansı gibi kapasiteleriyle sürekli genişlemektedir (BOWSER, 1998:32).

ABD'de yapılan 1996 seçimlerinde internetin, kampanyanın her düzeyinde rol oynadığı bilinmektedir. Bazı adaylar sandıktaki başarılarını internet sitelerine bağlamakta ve bazı siyasi danışmanlar bundan sonraki seçimlerde siber alanın en önemli siyasi savaş alanı olacağını öngörmekteydiler (BROWNING, 1997: 47). Yapılan araştırmalar 1996 seçimlerinde internet kullanıcılarının oranının küçük olmasına rağmen önemli olduğunu belgeler niteliktedir. Bir kamuoyu yoklama şirketi olan Wirthlin Worldwide, ABD'nin 1996 başkanlık seçimlerinde seçmenlerin %9'unun (yaklaşık 8.5 milyon seçmen) oylarının internetten temin ettikleri siyasi içerikli malzemeler tarafından etkilendiğini tespit etmiştir. Diğer kamuoyu yoklamaları da benzer sonuçlarla bu rakamı %10-12 arasında belirlemişlerdir. Bu rakamlar, siyasi bilgilerini dergilerden edindiklerini söyleyen %11 ve radyodan edindiklerini söyleyen %19'luk kitleyle rekabet edecek düzeydedir. Televizyon ve gazeteler ise seçmenlerin %60'ı tarafından etkilenme kaynağı olarak gösterilmektedirler (BORCHELT, 1996/97: 90-91).

Televizyonun ilk ortaya çıktığı dönemde onun siyasal alanda kullanımı ile ilgili rakamlar internetin geleceğin siyasetinde oynayacağı rol konusunda ipuçları taşımaktadır. Televizyon ilk kullanıldığı sıralarda Amerikan halkının sadece %4'ü ona sahipken televizyonu tek bir parti kullanmıştı. 1956 yılında toplumun %45'i ona sahipken iki

büyük parti de ona reklam vermişti. Bir araç olarak televizyonun önemi halkın %85'inin televizyon sahibi olduğu 1960 seçimlerine kadar belirgin bir şekilde ortaya çıkmamıştı (CHAVEZ, 1996). Medyanın nüfuz alanı ile ilgili bu model dikkate alındığında siyasal stratejistler internetin özel önemine ve kampanyalardaki potansiyel değerine dikkat çekmekle haklı görünüyorlar.

2000 yılı ABD'de yaklaşan başkanlık seçimleri nedeniyle internetin siyaset pazarında patlamanın yaşandığı önemli bir dönem oldu. İlk defa olarak Amerikan ev sahiplerinin yarısından fazlası internete ulaşım sağladı. Ekim 1999'da yapılan bir araştırma deneklerin neredeyse dörtte birinin adayları hakkında bilgi edinmek için interneti kullandıklarını tespit etmiştir (RANEY, 2000: 22). Bu sonuçlar internetin bugün seçimleri kazandırmada oldukça önemli bir araç olduğunu göstermektedir.

Bugün dünyada pek çok yönetim interneti vatandaşlara daha fazla imkanlar sunmak için kullanmaktadır. Çeşitli düzeydeki yönetimler internet siteleri oluşturarak internet ağlarına açılmakta ve bu iletişim şekliyle halka hizmet seçeneklerini genişletmektedirler. İnternet siteleri sayesinde yerel yönetimler sohbet odaları oluşturmakta, kamuya ilgili çeşitli kayıtlarını internet üzerinden gerçekleştirebilmekte, iş saatlerini duyurmakta, resmi kurumların yerlerini şekillerle göstermekte, iş fırsatlarını ilan etmekte, trafik ve hava durumu güncellemeleri yaparak vatandaşlara hizmet sunmaktadırlar. Ayrıca bazı yönetimler interneti başvuru ve dilekçe formları sunma aracı olarak kullanmaktadırlar. Başvuru doldurulup elektronik ortamda ilgili birime gönderilebilmekte ve başvurunun kabul edilir olup olmadığı yine elektronik olarak kontrol edilebilmektedir. İnterneti yerel yönetimler aynı zamanda seçmenlerinin toplumsal sorunlar hakkında ne düşündüğünü öğrenmek için de kullanmaktadırlar. Bu şekilde tespit edilen önemli yerel konular toplumsal tartışmaya açılmaktadır (BOWSER, 1998: 33).

İnternetin etkileşimci tabiatı, onu demokratik söylemin etkili ve ayırıcı bir forumu yapmaktadır. Bütün internet kullanıcıları hem konuşmacı hem dinleyici, hem yayıncı hem de okuyucu, içerik sağlayıcı ve içerik tüketici olabilmektedirler. İnternetin bu iki yönlü özelliği demokratik etkinlik açısından eşit derecede önemlidir. Onun etkileşimci kapasitesi internet kullanıcılarına, sadece politikacılardan tek yönlü iletişimle etkilenmek yerine kendi düşüncelerini yeniden yasama organına geri iletme imkanı vermektedir. Nitekim çok sayıda seçmen interneti, elektronik dilekçelerle temsilcilerine tepki ve düşüncelerini iletme üzere mektup yazma kampanyaları için kullanmaktadır (BERMAN/WITZNER, 1997: 1315-1316).

İnternetin gücü onun başkalarında olmayan bu etkileşimci özellikleri ve ulaşım kolaylığından gelmektedir. Bu medya aracı sayesinde mesafe ve uzaklık sorun olmaksızın herhangi bir kimse bir diğeriyle yazılı, işitsel ve görsel olarak iletişim kurabilmektedir. İnternet siyasal konuların elektronik ortamda tartışılmasına imkan verdiği için bireyler arasında siyasal tartışmalar sansürlü olarak anında yapılabilen ve vatandaşlar önemli siyasal şahsiyetlere sorular yöneltebilmektedirler (KIM, 1999: 124). İnter-

net elektronik demokrasinin yeni bir forumu olarak ifadelerin engellenmeden aktarılmasına ve hiyerarşik olmayan bir düzenleme içinde fikir alışverişine izin vermektedir.

Vatandaşlar interneti bilgi toplamak ve hükümet kurumları da dahil çok sayıda kuruluşlarla iletişim kurmak amacının yanında geleneksel alanın dışında ortaya çıkan kişilerarası ilişkilerde ve gönüllü faaliyetlerde de kullanabilmektedirler. Bu şekliyle o, merkezi olmayan katılımcı ve yönetişimci yaklaşımlara yönelik hareketin önemli bir unsuru olmaktadır (WEARE/MUSSO/HALE, 1999: 3).

İnternet, vatandaşların demokratik sürece katılımının geliştirilmesinde önemli bir araçtır. Bununla birlikte o demokrasiye bireysel katılımı garanti etmediği gibi demokratik müzakerelerin mutlaka adil ve eşit olacağını teminat altına da almaz. İnternet sadece bir platformdur. Yine de bu platformun ayırdedici özelliği onun demokrasinin geliştirilmesine imkan verecek önemli bir fırsat sunmasıdır (BERMAN/WITZNER, 1997: 1313). Daha zengin, daha hareketli ve daha katılımcı bir demokratik hayat geliştirmek isteyen pek çok kimse bu yeni cihaza özel bir ilgi göstermekte ve ona büyük umutlar bağlamaktadır.

İnternet, belirli bir merkezden yönlendirilen bir ağ olmaması nedeniyle birbirinden oldukça farklı düşünceleri ve bilgilerin ifade edilmesine ve bunların başkalarına ulaştırılmasına izin verir. Herhangi bir kullanıcı önceden herhangi bir merkezi otoriteden izin almaksızın bir internet sitesi oluşturabilir. Dünyada milyonlarca internet kullanıcılarına açık bir internet sayfası oluşturmak için sadece internete bağlı bir bilgisayara ihtiyaç vardır. Bu durum bireylere çok farklı internet sayfaları içinden dilediklerini seçme fırsatı vermektedir. Merkezi bir kontrol noktasına sahip olmaması internete sansür uygulanmasını önemli ölçüde engellemektedir (DIAMOND, 1995:42).

Fikirlerin özgürce ifadesi müeyyidesi olmayan ifadeyle karıştırılmamalıdır. Geleneksel yüz yüze şehir toplantılarında kalabalıktan gelen bir "ooo" sesi o kalabalığın yaptığı kendi kendini sansürden ibaretti. Aynı şekilde internette de düşüncelere karşı misilleme doğrudan ve anında yapılabilir. Hoşa gitmeyen bir mesaj gönderene tepkiler yüksek olursa ona çok sayıda mesaj gönderilerek onun sistemi çökertilebilir (WHILLOCK, 1997: 1222-1223). Bu sansür hükümetin veya kanunların kontrol ettiği bir sansür değil kendi kendine bir sansürdür.

İnternet geniş halk kesimlerinin yönetimin kararları üzerinde baskı gücü oluşturmaları için yeni fırsatlar yaratmıştır. Elektronik ortamdaki tartışmalara katılım ve internet siteleri yaratma imkanları, bireylere ve örgütlere yeni koalisyonlar oluşturma ve yeni konular ortaya çıktıkça o konularda tutum takınma kolaylığı sağlamaktadır. Birkaç gün içinde bir güç haline gelen ve yönetimin kararları üzerinde etkili olan koalisyonun örnekleri vardır. Bunlardan otuz kuruluşun ve bütün ABD'den 100.000 bireyin oluşturduğu bir internet koalisyonu, internette ifadeye sansür getirme teşebbüsünü engellemiştir (BERMAN/WITZNER, 1997: 1315-1316).

Bugünkü kitle iletişim araçları, bilginin birkaç iletişim ağında ve yayın istasyonunda toplandığı, yukarıdan aşağıya hiyerarşik bir düzen içinde çalışmaktadır. Örneğin televizyon ve radyoya siyasal açılım siyasal partiler ve adaylara kanalda yer verilmesiyle gerçekleştirilmektedir. Kanalların azlığı nedeniyle bu faaliyet büyük mali kaynaklar gerektirmektedir. Geleneksel kitle iletişim araçlarında propaganda yapmak oldukça masraflı olması nedeniyle sadece sermaye çevrelerinin destek verdiği görüşler ve adayların toplumda etkinlik kazanması mümkün olmaktadır. Televizyon özel çıkar gruplarının paraları oranında kampanya yapmalarına imkan vermiş ve bu durum da nihai olarak halkı sandıktan soğutmuştu (RANEY, 2000: 22). Halbuki internete açılım sağlamak çok ucuz olduğu gibi bütün internet sitelerinin bir kısmının belli kullanıcılara ayrılmasını gerektirmemesi nedeniyle kapasite kısıtlaması da yoktur (BERMAN/WITZNER, 1997, 1320). Bu yüzden yeni iletişim teknolojilerinin bireysel olarak vatandaşların ve grup halinde siyasal örgütlerin siyasal hayata katılımlarını sermaye çevrelerinin aracılık ettiği bir tekel olmaktan çıkaracağı düşünülebilir. İnternet sayesinde yönetimde etkili olmak isteyen herkes çok daha düşük ve katlanabilir mali imkanlarla siyasal etkinliklerde bulunabilecek ve sesini dünyanın her yerine duyurabilecektir.

Gelecekte teknoloji masrafları düştükçe ve ona aşinalık arttıkça politikacılar muhtemelen kendileriyle seçmenler arasında bir pencere oluşturan internetin yeteneklerinden daha çok yararlanacaklardır. Ayrıca internet, yönetimlerin birbirleriyle daha açık iletişim kuracakları, daha etkili ve daha verimli çalışacakları bir fırsat yaratacaktır (BOWSER, 1998: 38).

İnternet üzerinde teorik olarak milyonlarca, ağlara bağlı veritabanlarının sayısı kadar kanal olabilir. Bu durumda gerçekte kanal kavramının kendisi anlamsız hale gelmektedir. Böylesine farklı iletişim kaynaklarının ortaya çıktığı ortamda egemen kültür nosyonu da ortadan kalkacaktır. Özel hayatlarında insanların çok çeşitli hobileri, özel ilgi alanları ve özel eğitime dayalı meslekleri mevcuttur. Ancak bu insanlar televizyonun önüne toplandığında onlar egemen kültürün etkisi altında kalmaktadırlar. Yeni iletişim teknolojileriyle birlikte muhtemelen insanların gerçek yaşam tarzları olan farklı doğal kültürleri egemen olacak ve egemen kültür elitinin yerine halk kültürünün temsilcileri ön plana çıkacaktır. Mevcut elit, her zaman en büyük ortak paydayı aramaya zorlanmıştır (GILDER, 1992: 27). Ancak yeni durumda yönetim alanları küçüleceği için en büyük ortak payda yerine daha küçük ortak paydalar ekseninde politikaların yürütülmesi mümkün olabilecektir.

Muhtemelen önümüzdeki onyıllar içinde bugünkü süper bilgisayarların onlarca

¹ Ancak Çin gibi kendi sistemini dış dünyaya açmakta zorlanan ülkelerde tersi bir durum söz konusudur. Bu ülkede internet kullanıcılarının yönetim üzerindeki baskısından çok yönetimin internet kullanıcıları üzerindeki baskısından sözedilebilir. Elektronik devrim bir yandan Çin'in dünya ile bağlantılarını geliştirirken diğer yandan Çinli yöneticilerde demokrasi ve temel haklarla ilgili Batı fikirlerinin hızla ülke içine akma korkusunu beraberinde getirmiştir. Bilgisayar destekli serbest pazar yönlü düşünceleri engellemek için 1997 yılında Çin parlamentosu, yönetimi eleştiren elektronik mesajları yasaklayarak bu türlü mesajları gönderenlere uzun süreli hapis cezaları getirdi (PLATT, 1998: 1).

gücünde bilgisayarları mikroçiplere sığdırmak ve bunları da sıradan insanların satın alabileceği fiyatlardan pazarlamak mümkün olacak. Güçlü bir TV istasyonu gücündeki bir mikroçipe pek çok kimsenin sahip olmasıyla iletişim kültürünün ve siyasetin tabiatı tamamen değişecektir. Bu durum beraberinde çok geniş bir yerel yönetime doğru siyasal yapılanmayı getirecektir (GILDER, 1992: 25-26).

2. Elektronik Demokrasi

2.1. Elektronik Demokrasinin Doğuşu ve İlk Modelleri

İletişim teknolojisindeki gelişmeler özellikle internetin yükselişi çok sayıda politikacıyı ve siyasal analisti "elektronik demokrasi" diye nitelendirebilecek yeni bir demokrasinin ortaya çıkabileceği ihtimaliyle heyecanlandırmıştır. Geniş toplum kesimlerine açılan internet ağları, interaktif bilgisayar ve interaktif televizyon gibi yenilikler yoluyla elektronik şehir toplantıları, telefon seçimleri, internet üzerinde meclis gibi yeni siyasal tasarımlar imkan dahiline girmektedir. İnternete yakın zamanlardaki ilgi elektronik demokrasi konusundaki tartışmayı ateşlemiş ve onun geleceğiyle ilgili birbirinden farklı iki eğilimin ortaya çıkmasına neden olmuştur: Bir tarafta Eski Yunan döneminin doğrudan demokrasisinin yeniden yaratılacağı gerçek siyaset ihtimali hakkında ümitli konuşanlar, diğer yandan demokrasinin yok edilmesinden endişe duyanlar (STREET, 1997: 27).

Siyasal demokrasiyi bugün bildiğimizden çok farklı bir şekle dönüştürebilecek "elektronik demokrasi" gibi bir modele karşı büyük bir heyecanla yaklaşılmasının temelinde iki önemli gelişme yatmaktadır. İnternete başlayan ancak nihai olarak sesin, bilginin, grafiklerin ve görüntünün digital bileşimlerini içererek gelişen interaktif teknolojilerin hızla ilerlemesi. Diğeri ise temsili yönetim kurumlarına gittikçe artan öfkeyle birlikte siyasal sisteme doğrudan etki etme yönünde bir arzunun olması (WESTEN, 2000: 217). Pek çok araştırma Batı demokrasilerinde yaşanan bir bunalıma gönderme yapmakta, seçmenlerin ulusal siyasetten yabancılaştığına ve onları yeniden ulusal siyasete yakınlatacak yollar bulma ihtiyacına işaret etmektedir. Sadece siyasi aktörlerin değiştirilmesiyle bu bunalım atlatılamamaktadır. Araştırmalar seçmenlerde, adayların kendilerinin çok ötesine uzanan derin bir hoşnutsuzluk duygusu olduğunu ortaya koymaktadır (ETZIONI, 1993: 26).

Etkileşimci teknolojinin hızla ilerlemesi ve vatandaşların temsili yönetimde gördüğü eksiklik nedeniyle bu iki akım birbirine güç vermeye başlamıştır. Etkileşimci teknoloji vatandaşlara siyasal faaliyetlerini elektronik ortama taşıma imkanı vermektedir. Şu andaki şekliyle iletişim teknolojisi herhangi bir seçilmiş temsilcinin aracılığı olmaksızın vatandaşlara kolayca görüşlerini belirleme, iletme ve oy verme imkanı sunmaktadır. Vatandaşların bütün faaliyetlerini elektronik ortama taşıyabildikleri bir dünyada oy verme ve siyasal katılımın da elektronik ortama taşınacağını kestirmek pek zor gözüküyor (WESTEN, 2000: 223-224). Yakın zamanlardaki araştırmalar, pek çok kes-

imin böyle bir harekete destek verdiğini ortaya koymaktadır.

Güvensizlik üzerine kurulu bir sistemde elektronik demokrasinin savunucuları bu yeni sistemin Batı'nın mevcut demokrasilerinin yaşamasına yardım edecek bir yenilik olduğunu düşünmektedirler. Aksi takdirde, seçmenler arasında artan oranda yabancılaşma ve siyasal duyumsamazlığın olduğu bir bunalımı Batı demokrasilerinin atlması zor görünmektedir.

Geniş anlamda elektronik demokrasi iletişim teknolojisinin liderler ve taraftarlar arasında siyasal bilgi akışını kolaylaştırmak için kullanımı anlamına gelir. Bu tanım bilgi akışının iki yönlü karakterine vurgu yapmaktadır. Ayrıca elektronik demokrasi kamu görevlileriyle etkileşimin bir aracı olarak, bir kimsenin siyasal görüşlerini geniş bir dinleyici kitlesine aktarması, vatandaşlar arasında elektronik bir diyalog yöntemi ve gelişmiş bir kamuoyu yoklaması cihazı anlamlarında kullanıldığı görülmektedir (LONDON, 1994). Elektronik demokrasi halka dönük referandumların artırılması, kitle siyasal eğitim fırsatı ve siyasal katılımı yükseliş ima etmektedir. Buna karşılık o hiçbir şekilde oy verme sorumluluk duygusunun azalacağını anlamına gelmemektedir (Electronic Democracy, 2001). Daha dar anlamda elektronik demokrasi iletişim araçlarının kullanıldığı doğrudan demokrasi anlamında da kullanılmaktadır. Vatandaşlar ülkenin karşılaştığı sorunlar hakkında düşünecekler ve oturdukları odalarından bu sorunların nasıl çözüleceği konusunda düşüncelerini bildireceklerdir. Temsili kurumlar ve siyasal partiler ortadan kaybolacak ve vatandaşlar gerçek anlamda kendi kendilerini yöneteceklerdir (Welcome to, 2001).

Yakın zamanlarda yeni iletişim teknolojilerinin gelişmesinin doğrudan demokrasiyi üreteceği yolundaki iddiaları destekleyen bir çok gelişme yaşanmaktadır. Kamuoyu yoklamaları ve referandumlar gittikçe yaygınlaşmakta olup siyasal kararlar üzerindeki ağırlıkları artmıştır. Sandıklar kamuoyuyla daha sıkı ve daha etkili bir şekilde iliştilmekte ve toplumsal duygular, radyo bağlantıları ve bilgisayar ağları sayesinde eskiden olduğundan çok daha etkili bir şekilde seçkinlerin eğilimlerinden öncelikli hale gelmektedir. Politikacılar kamuoyunu günlük olarak izlemekte ve ona çabucak tepki vermektedirler. Yürütücü organlar yasama organından ziyade halkla kur yapmaktadırlar. Kamuoyu eskiden olduğundan daha doğrudan ve daha ani bir şekilde oluşmakta ve halk, uzman yorumcu gerektiren yazılı basın yerine televizyondaki görüntülerle aracısız bağlantı kurmaktadır (SCHUDSON, 1995: 59).

Çağrışımları bakımından elektronik demokrasinin içerdiği anlamları ifade etmek üzere bugünlerde başka kavramlar da kullanılmaktadır. Elektronik şehir toplantısı, teledemokrasi, teknodemokrasi, yeni medya, uydu siyaseti ve siber siyaset gibi kavramlar bunların belli başlılarıdır. Bütün bunlar aracısız olarak doğrudan iletişimle yapılan yeni bir siyaset döneminin başladığının sinyallerini vermektedir. Gazete editörleri, haber muhabirleri ve TV yorumcuları artık vatandaşla resmi görevliler arasındaki diyalogun etkili araçları olmaktan çıkmaktadırlar.

Elektronik demokrasinin bugüne kadar gerçekleştirilen birçok uygulama örneklerine rastlamaktayız. İlk örneklerden biri 1977 yılında Hawaii Üniversitesi'nin organize ettiği teleyo projesiydi. Burada akademik olarak yönetilen bir şehir toplantısında gönüllü öğrenciler telefon yoluyla halkı oluşturdu. Bu uygulama sayesinde elektronik demokrasinin pratikte karşılaşacağı bazı temel sorunların neler olduğu konusunda deneyim kazanıldı (WEISSBERG, 2001: 61). Norveç'te Telenor Research and Development kurumu yerel politikacılara yardımcı olan bir iletişim sistemi geliştirdi ve uygulamaya koydu. Sistem politikacılara telefon etme, telefon konferansları düzenleme, e-mail ve faks gönderme ve alma kolaylığı sağlamaktaydı. Oluşturulmuş olan bir sistem, belgelerin siyasetçiler ve yerel yönetim görevlileri arasında mübadelesine imkan vermektedir. İki yıllık alan denemesi, sistemin yerel politikacılar için faydalı ve etkili bilgi teknolojisi desteği sağladığını ortaya koydu. Alan denemesi aynı zamanda elektronik demokrasiye güven duyulmasını sağlayarak onun geliştirilmesi yönündeki düşüncelere destek verdi (YTTERSTAD/WATSON, 1996: 347).

Batı demokrasilerinin geleceği konusunda süregelen tartışma ABD'nde Ross Perot'un 1992 başkanlık seçim kampanyasıyla yeni boyutlar kazandı. Bu kampanyanın merkezi kavramı "Elektronik Şehir Toplantıları"ydı. Etkileşimli teknolojinin aracılığıyla halkı ulusal ölçekte yeni bir ruhla seferber etmeyi amaçlayan bu fikir cazip ve uyarıcıydı. Perot'un yapmak istediği şey, Amerikan demokrasisinde halk iradesine engel olan tepkisiz kurumların yerine halkın isteklerini karar mekanizmalarına ulaştırabilecekleri bir araç oluşturmaktı. Bu yolla seçmenler engellenmeksizin aracısız ve doğrudan kendilerini ifade edebileceklerdi (SANDEL, 1992b: 7-8).

Her ne kadar "Elektronik Şehir Toplantısı" kavramını 1990'lı yıllarda başkanlık kampanyası esnasında sık sık kullanarak onu popüler hale getiren Perot olsa da, kavram 1960'ların sonlarında sosyal bilimciler tarafından yeni elektronik teknolojinin vatandaşlar için rolünü ilk defa araştırmaya başladıklarından beri kullanılmaktaydı. Perot, Elektronik Şehir Toplantıları yoluyla haftada bir defa önemli tek bir konuyu halka götürmeyi, ilgili konuyu ayrıntılarıyla halka açıkladıktan sonra onların tepkilerini almayı planlanmaktaydı. Bu sayede kongre halkın ne düşündüğünü bilebilecek ve ona göre kararlar alabilecekti (LONDON, 1994).

1994 yılında Amerikan ekonomisinin durgunluk içinde olduğu bir dönemde Perot seçim kampanyasındaki vaadini yerine getirerek meşhur "Elektronik Şehir Toplantıları"ndan birini uygulamaya koydu. Televizyon seyircileri önünde ülkenin istikrarsız ekonomik durumu ve ABD'nin karşı karşıya olduğu bütün tercihler gözler önüne serildi. Sunuştan kısa bir süre sonra telefon, faks, internet ve interaktif kablolu TV yoluyla tepkiler gelmeye başladı. Sabaha kadar Amerikan toplumunun iradesi berraklaşmıştı: Onlar sosyal güvenlik ödemelerinin kısılmasına, orduya yapılan harcamaların azaltılmasına ve vergilerinin artırılmasına karar vermişlerdi (ELMER-DEWITT, 1992: 44). Başkan adayı trilyoner Perot'a göre elektronik demokrasinin çalışma şekli budur.

Kongrenin yol açtığı sorunlar ve onun özel çıkarlara hizmet eden köhne yapısı karşısında temsili sistemin bütün olumsuzluklarının üstesinden gelebilecekleri ve yönetime doğrudan etki edebilecekleri yeni bir sistemin oluşturulabileceği düşüncesi vatandaşlara oldukça cazip gelmişti. Perot hareketi seçkincilikle popülizm arasındaki boşluğu kapatmaya çalışan ve halkın kendi kendini yönetebileceğini öneren iddiayı kucaklayan önemli bir çaba olarak görülebilir.

Elektronik demokrasiyi geliştirme yönünde benzeri çabalar özellikle Yeni Zelanda, Almanya, İngiltere ve ABD'de devam etmektedir. 2000 yılının Mart ayında ABD'de Arizona eyaletinin başkanlık seçimlerinde halk elektronik ortamda oy vermiştir. Florida ve Washington da aynı yöntemle oy vermeyi planlamaktadır. İngiltere ise 2002 bahar dönemindeki yerel seçimleri internet üzerinden yapacağını açıklamıştır (CHAIT, 2000: 70).

2.2. Elektronik Demokrasiden Olumlu Beklentiler

Elektronik demokrasi taraftarları, karar oluşturulmasında halkın doğrudan oyla yetkilendirilmesinin temsili sistemin iki önemli çıkmazına kesin çözüm olacağını düşünmektedirler. Bu çıkmazlardan biri temsili sistemin özel çıkarlar tarafından tahakküm edilmesi, ikincisi ise onun istikrarsızlık yaratan kavga ve çekişmelere yol açmasıdır. Onlar iktidarın direksiyonu halka verildiğinde bu iki sorunun da çözülmüş olacağına inanmaktadırlar. Halk meclisin yerine geçtiğinde yorucu ve zaman alıcı siyasi çekişmeler bertaraf edilebilir ve daha etkili kanunlar yapılabilir. Aynı zamanda toplumun büyük kesiminin benimsemediği özel çıkarların etkisi silinip atılabilir. Halkın tamamını parayla satın almak pratik olarak mümkün olmadığı için özel çıkarlara karşı halkı elektronik oyla yetkilendirmek bu sorunu önemli ölçüde çözmüş olacaktır (GEORGES, 1993: 38).

Elektronik demokrasi savunucularına göre elektronik siyasetin ideal dünyasında para önemsiz hale gelmektedir. Seçmenler kampanya propagandalarını bir kenara bırakarak bir tuşa basmak yoluyla adaylar konusunda zengin bilgilere ekran üzerinde ulaşabileceklerdir. Onlar elektronik forumlar yoluyla kendi sorularını doğrudan adaylara yönlendirerek anketlerin etkisinden kurtulabilecekler ve bir düğmeye basarak destekledikleri kimseler için gönüllü olarak çalışabileceklerdir. Böyle bir işlemin maliyeti de çok düşük olacaktır. Çünkü vatandaşlar yönetim, toplumsal sorunlar ve politikacılarla ilgili pek çok konuda ücretsiz olarak bilgi edinme fırsatlarına sahip olmaktadır. Daha şimdiden PeaceNet, EcoNet, ve ConflictNet gibi bilgisayar ağları yaklaşık 9000 civarında barış, çevre ve insan hakları savunucuları ve örgütleri için elektronik posta ve bilgisayar konferansları sağlamaktadır (BACARD, 1993: 42-43).

Şu anda içinde yaşadığımız elektronik dönüşüm sürecinin, demokrasinin önemli taahhütlerinden ikisini yerine getireceği yönünde iyimser tahminler yapılmaktadır: Mümkün olan azami sayıda vatandaşa bilgi ulaşımını sağlamak ve alınan kararların onların ihtiyaçlarına göre şekillenmesine izin vermek (HEYMAN, 1995: 8). Elektronik

demokrasi evlerden oy vermenin sağlayacağı rahatlıkla oy vermenin önündeki engelleri önemli ölçüde azaltacak, ayrıca seçim sonuçlarının çok hızlı bir şekilde sınıflandırılmasında etkili olacaktır (COPLER, 1996: 91).

Ancak oy vermenin ve oy tasnifinin önündeki engellerin azaltılması sadece kendi başına bu sistemi daha iyi hale getirmeye yetmeyecektir. Doğrudan katılımın etkili bir şekilde işlemesi için seçmenlerin ilgilendikleri konularda bilgiye sahip olmaları gerekir. İnsanların sandıktan kaçmalarının nedenlerinden biri onların karar vermek için ihtiyaç duydukları bilgiye ulaşma güçlükleridir. Katılımcı demokraside bilgi, önemli bir tetikleyicidir. Eğitilmiş bir toplum siyasal olayların daha iyi farkında olacak ve temsilcilerine etki etmek için müdahaleye daha muktedir olacaktır (KEDZIE, 1995). İşte bu noktada elektronik çağın getirdiği imkanlar ve bilgiye ulaşma kolaylıklarının elektronik demokrasinin etkili işlemesine yardımcı olacağı tahmin edilebilir. Bu durum, pek çok gözlemcinin bilgi dağıtma aracı olarak elektronik teknolojiye büyük umut bağlamasının nedenlerinden biridir (WHILLOCK, 1997: 1221).

Teknolojinin kullanımı siyasal bilgileri dağıtmanın potansiyel olarak güçlü bir aracı olarak görülmektedir. Bununla birlikte daha çok bilginin daha fazla katılımı sonuçlanacağı konusunda tereddütler vardır. Yine de daha emin olduğumuz bir şey varsa o da gelecekte insanlar arasındaki temel ayırımın bilgiye sahip olanlarla olmayanlar arasında yapılacağıdır. İlgili ve eğitilmiş seçmenler bilgiye açılmak ve düşüncelerini tartışmak için pek çok imkanlara sahip olacaklardır. Dahası teknolojik kanallar, zaman ayırma veya bilgiye ulaşmak için mali imkanlar gibi geleneksel sorunlar tarafından yaratılan gerilimi azaltacak ve halkın katılımına daha elverişli bir iklim yaratacaktır (WHILLOCK, 1997: 1222). Radyo ve televizyonun aksine internetin büyük sermayeden bağımsız olarak işleyebilmesi oranında siyasete olan ilgi ve katılımın yeniden canlanacağı düşünülebilir.

Elektronik demokrasiye olumlu yaklaşımda bulunanlar yeni teknolojinin, toplumun siyasal tutumlarını ve eğilimlerini tespit etmede çok büyük bir değerinin olduğuna inanmaktadırlar. Çok eski dönemlerin yüzyüze iletişiminden farklı olarak siyasal iletişim yakın zamanlarda televizyon, radyo ve gazete gibi tek yönlü medyaya dayanmak zorunda kalmıştır. Ancak yeni etkileşimci medya şimdi tek yönlü tartışmayı çok sayıda insanın birbirleriyle tartışmasına izin verecek şekilde yeniden iki yönlü iletişime döndürmüştür. Bazılarının iddia ettiği gibi bu çeşit bir bilgi alışverişi diyalog kelimesinin gerçek anlamına dönüş demektir. Çünkü bu sayede diyalog, yukarıdan aşağıya ve tekrar aşağıdan yukarıya olmak üzere döngüsel bir şekilde dönüşebilecektir (LONDON, 1994).

Gerçek anlamda bir demokratik süreçte oy vermeden önce vatandaşların kendileri arasında ve onlarla liderleri arasında gerçek bir diyalogun olması gerekir. Bunun amaçlarından biri bilginin çoğulcu kaynakları yoluyla vatandaşların anlayışını geliştirmektir. Diyalog aynı zamanda bir vatandaşa, aynı düşüncede olmayan başka vatandaşların görüş ve düşüncelerini dikkate almasına izin verir. Mantıklı, bil-

gilendirilmiş ve geniş bir kesim tarafından paylaşılmış görüşler arasında diyalog kolaylıkla kurulabilecektir.

Elektronik demokrasinin geleneksel sistemlere olan avantajı da bu noktada ortaya çıkmaktadır. O, diğer sistemlerden farklı olarak insanların birbirleriyle ve yönetimdeki temsilcileriyle tartışmaya girmelerine izin vermektedir. Bu sistem aynı zamanda, seçmen kitlesinin kişisel endişelerini çoğu zaman yansıtmayan temsili demokrasinin aksine, seçmenlerin iradesinin doğrudan oy verme veya referandum yoluyla yönetime doğrudan yansıtılmasına imkan sağlamaktadır. Bu sistemde kanunlar kabul edilmeden önce seçmen konuyla ilgili doğrudan konuşma hakkına sahip olmaktadır (MCTAVISH, 2001) Bu nedenlerle elektronik demokrasi sayesinde daha zengin, daha hareketli ve daha katılımcı bir demokratik hayatın geliştirilmesinin mümkün olabileceği düşünülmektedir.

Yeni iletişim teknolojilerinin geleceğin siyaseti üzerinde yapacağı bir katkı da yerel yönetim sürecini hızlandırarak yönetimi daha küçük ve daha etkili bir şekilde yönetilen birimlere bölecek olmasıdır (GILDER, 1992: 26). O politikacıların, en küçük ortak paydayı araştırma yerine, seçmen gruplarına ulaşarak onlarla medyanın süzgecinden geçmeksizin daha doğrudan iletişim kurmalarına imkan verecektir.

2.3. Elektronik Demokrasiye Eleştirel Yaklaşımlar

Elektronik demokrasinin yarattığı iyimserlikler ve onunla ilgili çizilen pembe tablolar yanında bu iyimserliklere katılmayanlar ve onun beraberinde getireceği risklere dikkat çeken araştırmacılar da var. Georges'ın yaptığı araştırma "elektronik demokrasinin siyasi propaganda çalışmaları için büyük mali kaynaklar gerektirmeyeceğini, bu yüzden de sıradan insanların kolaylıkla siyasal süreçlere katılarak yönetimde etkinliklerinin artacağı" yönündeki tahminlere ters düşen bulgular ortaya koymaktadır. Bulgular, elektronik demokrasinin uygulanma alanının genişletilmesi ölçüsünde sıradan insanların yetkilerinin daha çok kısıtlanacağını göstermektedir. Diğer bir ifadeyle yeni teknolojilerin getireceği demokrasi uygulaması çıkar sahibi kesimlerin durumunu geliştirecek veya en azından muhafaza edecektir (GEORGES, 1993: 39). Aynı endişeyi paylaşan Grossman da eşi görülmedik ölçüde güçlü medya ve iletişim ağının birkaç birey ve işbirlikçi medya patronlarının elinde toplanması ihtimaline dikkat çekmektedir (GROSSMAN, 1995: 50). Kaus ise iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte özel çıkar grupları arasında gerçekleşen işbirliğinin yarattığı tehlikelere işaret etmektedir. Teknoloji özel bir çıkar grubu oluşturmanın maliyetini önemli ölçüde düşürmüştür. Ülkenin radyo ve telefon olmadan önceki saf hali, grupların kendi güçlerinin farkına varmalarını ve birlikte hareket etmelerini güçleştirmekteydi. Telgraf, radyo ve posta teknolojisi ortaya çıktıktan sonra parası ve adres listesi olan herkes lobi oluşturma imkanına sahip oldu. Bugün ise çıkar grupları internet üzerinden anında birliktelik sağlayabilmektedirler (KAUS, 1995: 6).

Yeni medya teknolojilerinin üreteceği siyasal sistem olarak düşünülen doğrudan

demokraside temsili demokrasidekinden daha çok para harcanmakta olduğunu doğrulayan bulgular var. California'da 1988 ve 1990 referandumlarında özel çıkar grupları, seçmenleri etkilemek amacıyla, yasama organı üzerinde etkide bulunmak için harcadıklarından daha fazla para harcamışlardır. Örneğin alkol sanayisi 1990'da önerilen alkol vergisinin reddedilmesini sağlamak için 38 milyon dolar harcadı. Benzeri çıkar grupları da çok miktarlarda paraları bu tür kampanyalarda harcamışlardır. 1976-82 yılları arasında ABD'de 72 sandık üzerine yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre seçimlerin %80'inde, daha çok para harcayan tarafın kazandığı görülmüştür (GEORGES, 1993: 40).

En çok parayı kim harcamaktadır? Kesinlikle yeşili korumaya çalışanlar ya da alkolü sürücülere karşı mücadele eden anneler değil. California'da 1956 yılından beri harcanan paranın %80'i iş çevreleri tarafından karşılanmaktadır. Toplumsal amaçlı örgütler ise harcanan paranın sadece %3'ünü ödemektedir. 1980'de Chevron, Shell, ARCO ve Mobil gibi petrol şirketleri 5 milyon dolar (rakiplerinden 100 kat daha fazla) harcama yaparak California'da petrole ek vergi getirilmesi önerisiyle ilgili referandumun reddedilmesini sağladılar. Oylamadan beş ay önce halkın %66'sı vergiyi desteklemesine karşılık petrol sanayisinin toplumu TV reklamları ve propagandayla etkilemesinden sonra seçmenlerin ek vergi lehine oyu %44'e düşmüştür (GEORGES, 1993: 41). Bu sonuçlar referandum kararlarının bile sermaye kesimleri tarafından kolaylıkla etkilenilebileceğini ortaya koymakta olup elektronik demokraside kararların sıradan insanlar tarafından alınacağı yönündeki tahminlere ters düşmektedir.

Elektronik demokraside seçmenlerin doğrudan yasama işlemlerine katılımıyla kusursuz bir sistemin ortaya çıkacağı yönündeki tahminlere de kuşkuyla bakmak gerekir. Geçmişteki deneyimler göstermektedir ki büyük gruplar, çok sayıda insanın katıldığı bir şehir toplantısındaki diyalog şekliyle politika kararları üzerinde ittifak edememektedirler. Çünkü ulusal sorunlar çok çeşitli ve karmaşık olup çözümlerine yönelik politikaların üretilmesinde teknik bilgi gerektirmektedir. Seçmenlerin toplumsal sorunlar hakkında sağlıklı kararlar verebilmeleri için bilgilenmeleri ve zengin bilgiye dayalı olarak müzakere yapmaları gerekir. Halbuki değil halkın, temsili demokraside milletvekillerinin dahi her konuda ayrıntılı olarak bilgilendirilmeleri mümkün olamamakta, bir çok teknik konularda inisiyatif alt komisyonların elinde bulunmaktadır (ETZIONI, 1993: 26-27). İnternetin desteğiyle eğer doğrudan demokrasi uygulanmaya kalkılırsa seçmenler her yıl binlerce yasama kararı çıkartmak zorunda olacak, bu da onlara olağanüstü bir yük getirecektir (WESTEN, 2000: 223-224). Bu yüzden seçmenlerin her yasama konusunda karar vermesi şeklinde doğrudan demokrasinin saf biçiminin uygulanması teknolojik gelişmelere rağmen hala ihtimal dışıdır.

Bilgilenmeyle ilgili ortaya çıkan başka bir sorun da, bilgilenme açısından bütün vatandaşların eşit şansa sahip olmadıklarıdır. Gupta'nın yaptığı bir araştırma internetin sosyoekonomik statüsüne bakmaksızın eğitilmiş kitleler arasında çok kullanıldığını ortaya koymaktadır (GUPTA, 1995). Aynı görüşü paylaşan bir başka araştırma da, inter-

net kullanıcılarının düşük gelirlerinden çok, sınırlı eğitimlerinden dolayı dışlanmış olduklarını vurgulamaktadır (VALS, 1996). Bu sonuçlar daha zengin, özellikle de daha eğitilmiş bireylerin hükümetle ilgili bilgilere ulaşma konusunda daha fazla imkan ve fırsatlara sahip olduklarını göstermektedir. Daha yavaş bir modemi olan bir kimse internette en hızlı modeme sahip olanlarla eşit olmayacaktır. Aynı nedenden dolayı herkes internette eşit derecede de özgür değildir. Bilindiği gibi internete girmenin belli bir masrafı vardır ve bireyler internette ancak sahip oldukları gelire göre zaman satın alabileceklerdir. Bir kimsenin satın alacağı zamanın miktarı da onların eşitliğine etki edecektir (HRACHOVEC, 1997: 424-425).

Bir demokrasinin ihtiyaç duyduğu en son şey, konu hakkında tepkide bulunma şansına sahip olmadan ve konuyu başkalarıyla tartışmadan insanların kendi çığ duygularıyla, ilk itkileriyle oy vermeleridir. Bu yüzden, bugün çoğu medya kamuoyu anketinin yaptığı gibi insanları yeni bir görüşe, politikaya veya konuşmaya zorlamak ve o konuda hemen oy vermesini istemek demokrasi açısından oldukça arzu edilemez bir durumdur. Hızlı işleyen bir elektronik hükümet muhtemelen bilgi istismarına temsili yönetime göre daha açık olacaktır (DWORETZKY, 1992: 27).

Yeni medya teknolojilerinin gerçek zamanlı hızlı iletişim sağlaması ve tepkiyi anında alabilmesi müzakere açısından bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Müzakerenin tabiatı gereği zamana ihtiyacı vardır. Elektronik iletişim araçlarıyla yapılan bir tartışmada karmaşık bir konunun bütün yönlerini ortaya koymak zaman alır ve cevaplar sorunun nasıl ve ne zaman ortaya konduğuna bağlı olarak değişebilir. Üstelik bugünün nüfusuyla bütün vatandaşların her konuda kendine özgü bir görüş beyan etmesi neredeyse imkansızdır (ELMER-DEWITT, 1992: 45).

Eğer fazla bilgilendirilmeden bireylerden ani karar vermeleri istenirse duygusal ve demagogik konuşmaların alınacak kararlar üzerinde etkili olma şansı artar ve ciddi riskler ortaya çıkabilir. Elektronik referandumun öncülüğünü yapanın Hitler olduğunu hatırlamak bu risklerin neler olabileceği konusunda bize ışık tutacaktır. O radyo yayınlarını kullanarak referandum için destek elde etmiş ve toplumu peşinden sürüklemeyi başarmıştır (KAUS, 1995: 6) Seçmenlerin olaylara çok hızlı bir şekilde tepki vermesi, müzakereci temsili demokrasinin aksamasına sebep olacak ve plebisitçi yönetime benzer bir sistem üretecektir. Plebisitçi demokrasi ise gerçek demokrasinin uygulanma şekli değil, otoriter bir yönetimin işaretidir (SANDEL, 1992b: 7). Böyle bir sistemde seçenekleri artırmaya yönelik tedbirler, ("evet" "hayır" yanında "belki" gibi) ortaya çıkabilecek bazı sakıncaları azaltabileceği iddia edilse de (ETZIONI, 1993: 28-29) bu sakıncaları tümünden ortadan kaldırmayacaktır. Sonuçta kuşku uyandıran yasalar yeteri kadar müzakere edilmeksizin peş peşe çıkabilecektir. Bu ise çoğunluğun teknolojik despotizminin yaratılması tehdidini beraberinde getirebilecektir, çünkü toplumun ihtirasları düğmeye bir dokunuşla kanun haline gelecektir (SANDEL, 1992a: 11)

Plebisitçi demokrasi birçoklarının tahmininin tersine gerçek anlamda kendi kendini

yönetime götürmeyecektir. Zamanının önde gelen siyasal düşünürlerinden olan Lippmann toplumun kapasitesi hakkında olumsuz bir görüş ortaya atmış ve 1925'te o, "eğer toplum doğrudan yönetmeye teşebbüs ederse o ya başarısız olur veya istibdat olur" diye yazmıştı (LONDON, 1994). Gilder de benzeri bir görüşle temsili demokrasinin yerine kesinlikle başka bir şeyin ikame edilemeyeceğini, onun yerine sadece "sürütün yönetimi" (mobokrasi) gelebileceğini savunmuştur (GILDER, 1992: 25-26). İletişim teknolojilerinin desteğinde bir doğrudan demokrasinin, Sandel'in "elektronik Bonapartizm" diye nitelendirdiği en gelişmiş bilgi teknolojilerinin gücünü arkasına alarak "kitleler yönetimi" adı altında kişisel bir yönetime götürme ihtimali gözden uzak tutulmamalıdır (SANDEL, 1992b: 8).

Halkın elektronik medya araçlarıyla siyasal sürece doğrudan katılımı çoğunluğun despotizmini yaratarak azınlığa büyük zararlar verebilecektir. Bugüne kadar yapılan gözlemlere göre doğrudan demokrasi azınlık ve marjinal gruplar konusunda oldukça başarısız olmaktadır. Bunlar arasında özellikle etnik azınlıklar doğrudan demokrasiden olumsuz etkilenmektedirler. Bunun örneklerinden biri, %1-2 farkla ırk ayrımcılığını yasaklayan yasa teklifinin vatandaşlar tarafından reddedildiği 1964 California referandumudur. Gerçekte ABD eyaletlerinde yapılan beş ırkçılık aleyhtarı referandumun hiçbiri kabul edilmemiştir. 1992 yılında Colorado seçmenleri mevcut bazı kanunları hükümsüz kılarak homoseksüeller aleyhine bir yasa düzenlemesi yapmışlardır. Doğrudan demokrasinin yaratacağı çoğunluğun despotizmi sadece ahlak, ırksal ve etnik temele dayalı ve homoseksüel grupları değil muhtemelen çocukları da olumsuz etkileyecektir. Nitekim 1993 yılında Michigan'da seçmenler kişi başına 200-400 dolar vergi ödemek yerine okulu üç ay erken kapatmayı kabul eden bir referandum lehine oy vermişlerdir (GEORGES, 1993: 42-43).

Elektronik demokrasiye en ciddi eleştirileri yönelten kimselerin birçoğu onun temsil kabiliyetinin oldukça zayıf olması üzerinde durmaktadırlar. Amitai, telefonla verilen tepkilerin bilimsel bir kamuoyu yoklamasının sonuçlarından çok farklı olduğunu tespit etmiştir. Örneğin telefon edenlerin %53'ü Amerika'nın bir yıl öncekinden daha kötü olduğuna inanırken temsili örneklemin sadece %32'si bu şekilde düşünmekteydi. Bunun nedenini Etzioni, teledemokratik tartışmaya katılanların çoğunun eğitilmiş, siyasal olarak aktif veya ilgili konuda oldukça hırslı kimseler olmasına bağlamaktadır (ETZIONI, 1993: 28).

Elektronik nüfusun ulusal nüfusu temsil edip etmediğiyle ilgili 1996 yılında ABD'de Technology Survey'in yaptığı başka bir araştırma da aynı şekilde elektronik nüfusun tam olarak ulusal nüfusu temsil etmediği sonucuna ulaşmıştır. Ayrılma noktaları önemli ölçüde cinsiyet, yaş, gelir ve eğitimde ortaya çıkmaktadır. Bulgulara göre elektronik nüfus daha çok erkek, daha genç, daha zengin ve daha iyi eğitilmiş kimselerden oluşmaktadır (ROSENBLATT, 1999: 37-38). 1993 yılında the Times tarafından yapılan bir araştırma, radyo sohbetlerine katılanların toplumun genelinden daha liberal olduklarını

bulmuştur. Onlar orduya homoseksüellerin girmesini daha çok desteklemekte, milletvekillerine dönem sınırlamasına ve devlet okullarında duaya izin veren anayasal düzenlemelere daha çok karşı gelmektedirler (KINCAID, 1995, 19).

Bu soruna bir çözüm olması bakımından bazı siyasal teorisyenler katılım konusuna sayı bakımından değil temsil bakımından yaklaşmaktadırlar. Örneğin Etzioni "resmi siyasal eşitlik" ihtiyacına dikkat çekmektedir. Bundan onun anladığı ırk, yaş, etnisite, kentlilik, ekonomik sınıf, bölge gibi farklılıklar, gruplar halinde, karar mekanizmalarına gerçek anlamda temsilcilerini sağlayacak şekilde yansıtılmalıdırlar. Önceden tespit edilmiş bir bilimsel örnekleme göre bu katılım gerçekleştirilebilir. Ona göre "Elektronik Şehir Toplantıları" gelişigüzel oluşturuldukları için bu anlamda gerçek bir temsil sağlayamazlar (ETZIONI, 1993: 28).

Elektronik demokrasinin diğer önemli bir sorunu da, kamuoyu yoklamalarında olduğu gibi, örneklem yöntemleri doğru olarak uygulansa ve toplumun her kesiminin katılımı sağlansa bile, sonuçların soruların ifade edilme şekliyle kolayca çarpıtılabilsidir. İfadelerdeki küçük değişiklikler bile toplumun cevaplarında önemli değişikliklere yol açabilmektedir (ETZIONI, 1993: 29). Elektronik demokrasiyle yönetilen bir toplum, yönetmekten çok yönetilmek durumunda olacaktır, çünkü bu teknik, amacı halkın ne düşündüğünü değil ne düşünmesi gerektiğine karar veren yöneticiler sınıfı tarafından kolaylıkla istismar edilerek toplumu istediği yöne çekebilecek bir özelliğe sahiptir (LONDON, 1994). Elektronik demokrasiyi uygulayanlar halka sordukları soruları öylesine eğip bükebilirler ki sonunda istedikleri cevabı garanti altına almış olurlar.

Siyaset anlayışımızın zayıf bir noktası, hükümetin karşı karşıya olduğu geniş konular dizisi hakkında "kamuoyu" diye sabit bir olgunun var olduğuyla ilgili yanlış inançta yatmaktadır. Hatta bazı araştırmacılar "kamuoyu" diye herhangi bir şeyin olmadığını ileri sürerek bu durumu "hayalet kamuoyu" kavramıyla nitelemektedirler. Pek çok konuda halk sabit ve oturmuş tutumlara sahip değildir. Genel bir kamuoyu yoklamasında en önemli girdi sorunun sorulma biçimi ve tarzı olmaktadır. Hatta öyle ki cevaplar günden güne hatta saatten saate sonsuz olarak değişebilmektedir (GILDER, 1992: 25).

Elektronik demokrasinin siyasal katılımı artıracağı yönündeki iyimser beklentilere de tereddütlerle yaklaşanlar vardır. Siyasal katılımın bir seçim sürecinden çıkıp günlük hayat içinde bir tuşa basma gibi basit bir faaliyete indirgenmesinin oy vermeye yönelik geleneksel olarak duyulan heyecanı yok edeceği düşünülmektedir (LONDON, 1994). 1960'lardan beri birçok ülkede hükümetler oy vermeyenleri harekete geçirmek için oy verme saatlerini genişletmek, oy verme yaşını düşürmek ve ehliyet alan herkesi otomatik olarak seçmen kaydetmek gibi pek çok teşebbüslerde bulundular. Buna rağmen oy verme oranında sürekli bir düşüş gözlenmiştir. Bir çok siyaset bilimci bunun altında yatan nedenin oy verme şartlarının uygun olmaması değil siyasete karşı duyulan soğukluk, hatta ona karşı nefret duyguları olduğuna inanmaktadır. Elektronik araçların, geleneksel olarak halkı siyasal sürece katmak için kullanan siyasal partilerin yerini

alması toplumun gözünde oy vermenin değerini daha da azaltabilir. Oy verme işlemini internete taşımak, demokrasinin kutsal davranışlarından birini daha ucuzlatmak yoluyla oy verme oranını daha da düşürebilir (CHAIT, 2000: 70).

Elektronik demokrasinin sorunlarından biri de onun tasarlanma biçimiyle ilgilidir. Elektronik deneyimler siyasa yapımcıların amaçlarını ortaya koymaksızın değerlendirilemezler. Siyasal katılımın etkinliği teknolojinin kapasitesinde değil, proje tasarlayıcılarının kafalarında taşıdıkları katılım modellerinde köklüdür. Diğer bir ifadeyle siyasal amaçlar teknolojinin uygulanmasının önünde gelir ve ondan daha önemlidir. Bu nokta teknolojinin demokrasiyi daha demokratik yapamayacağı düşüncesini onaylar gözükmektedir. Demokrasinin temel ilkelerini korumak için medyanın potansiyel istismarlarını ortaya çıkarmak ve onun kullanımında gerçek demokratik yöntemler yaratmak gerekir (ABRAMSON/ARTERTON/ORREN, 1988: 27). Elektronik referandumlar esnasında düğmeye basarak oy verme yöntemiyle siyasal süreci hızlandırmak yerine elektronik medyayı kullanarak demokratik süreci yavaşlatacak ve geliştirecek yöntemler bulmak demokrasinin sağlıklı işlemesi açısından çok daha önemli gözükmektedir (LONDON, 1994). Bu yüzden bazı araştırmacılar yeni iletişim teknolojilerinin demokrasiye çabucak monte edilmesi yolundaki teşebbüslerde ihtiyatlı olunmasını, bunun yerine yeni iletişim teknolojilerinin daha çok bilgi edinme amaçlı kullanılmasını önermektedirler (What Would, 1997: 3).

Elektronik demokrasi konusunda ileri sürülen onun seçmenle parlamento arasında yukarıdan aşağıya ve aşağıdan yukarıya düzenli ve daha sık bir bağlantı kurabileceğine ilişkin iyimser tahmin geçerli olmakla birlikte bu sistemin zorunlu olarak birleştirici bir güç olabileceği beklentisini kuşkuyla karşılayanlar var. Bazı siyasal yorumcular yeni elektronik düzenin geleneksel medya kadar kolay istismar edilebilir kalarak sadece gelişmiş bir demokrasi görüntüsü yaratacağından endişe etmektedirler. Turque ve Fineman, yeni teknolojiler sayesinde adayların seçmene yakın oldukları izlenimi vererek kendilerini seçim bölgelerinden uzak tutma ihtimaline dikkat çekmektedirler (TURQUE/FINEMAN, 1992: 25).

Elektronik veya digital kaynaklardaki kalite ve doğruluk konuları da başka bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Özenle hazırlanmış matbu belgelerde kaynakların doğruluğu ve güvenilirliği ön planda gelmekteydi. Ancak hemen herkesin internet sitesi açma fırsatına sahip olduğu ve doğru-yanlış her dilediğini yazma imkanı sağlayan internetteki bilgilerin doğruluğu sorunu hemen her zaman güncelliğini koruyacak bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilginin çokluğu onların doğruluk ve işe yararlılık açısından ayıklanma sorununu gündeme getirirken bilgiye ulaşımın kolaylaşması yönetimler için idari sorunlar yığını yaratabilecektir.

Elde edilen bilgilerle ilgili başka sorunlar da vardır. İletişim teknolojisinin toplumun

² Örneğin Americans Talk Issues Foundation'ın 1993 yılında yaptığı bir araştırmaya göre Amerikalılar'ın üçte ikiden fazlası temel konularda bağlayıcı ulusal bir referandum yapılmasından yanadır (GEORGES, 1993: 38).

duygularını sürekli olarak denetlemesine izin vermesi iletişim teknolojisinin tehlikeli etkilerinden biridir. Teknoloji hükümete vatandaşlar üzerinde müdahale ve denetleme fırsatlarını genişletme imkanı sağlayabilecek, hatta duygusal semboller ve propagandayla vatandaşların istismar edilmesini kolaylaştırabilecektir (WEARE/MUSSO/HALE, 1999: 5-6) "Biri Bizi Gözetliyor" gibi TV programları yeni teknolojinin insanları sürekli denetleyeceği ve gözetleyeceği endişesini yaratmıştır. Diğer bir ifadeyle insanların özgürlüklerinin büyük ölçüde kısıtlanması sözkonusudur. Eğer bir kimse sürekli gözetildiği hissine kapılırsa o kendi davranışını sansür edecektir. Böyle bir tasarım üzerine yaratılmış olan toplum ürkütücü bir tablo ortaya koymaktadır, çünkü böyle bir toplumdaki denetim, "suçluların cezalandırılacağı" yasası üzerine kurulu toplumdan daha etkili bir şekilde kendi kendini sansür edecektir (ROSENBLATT, 1999: 39-40).

Elektronik demokrasinin uygulanması sırasında özellikle oy verme esnasında teknik bazı sorunlarla karşılaşabilir. Öncelikle bilgisayarlar, en azından bugünkü haliyle hile yapmaya çok uygun araçlardır. Hacker'lar ve hatta politikacılar oy verme veri tabanına girebilir ve gizli oyları gizli olmaktan çıkarabilirler (CHAIT, 2000, 70). Bugünkü sistemde insanlar kağıt parçalarıyla oy verdikleri için her bir sandığı yeniden sayarak sonuçların doğruluğu test edilebilir. Ancak bilgisayara yapılabilecek istenmeyen müdahaleler telafisi imkansız sonuçlara yol açabilir. Bir bilgisayar hacker'ı seçim sonuçlarını para karşılığında, siyasi güdülerle veya muziplik olsun diye yeniden yazabilir.

Elektronik araçlarda gizlilik de ayrı bir sorundur. Seçmenler bilgisayardaki oylarının gizli kalacağından nasıl emin olacaklar? Belki de oylar, onların isimlerinin de yer aldığı bir diskette toplanmış olabilir. Yöneticiler arzu ettiklerinde telefonu kolayca denetleyebildiklerini bugüne kadar pek çok defa kanıtladıkları için, telefonla oy verme sistemleri her bakımdan sabıkalıdır. Elektronik sistemde bizim bilgisayardaki oyumuzun başkalarının oyuyla eşit olduğundan da emin olamayız. Bilgisayarla oy verme sisteminin kilit bir noktasında görev yapan bir kimse dilediği bir partiye veya görüşe ekstra oylar kazandırabilir. Son olarak çok ileri düzeyde bilgisayar suçlarının sık sık işlendiğine hemen her gün tanık olduğumuz bugünlerde, oyların doğru bir şekilde sayılacağını ve ilan edileceğini garanti etmek zordur (HEYMAN, 1995: 8).

Elektronik demokrasinin uygulanma sürecinde bilginin digital formatlara dönüştürülmesinden kaynaklanan önemli sorunlar ortaya çıkabilecektir. Elektronik bilgi kaynaklarının, halihazırda onları kontrol eden veya izinsiz olarak onlara girip siyasi, ekonomik, sosyal veya dini avantaj elde etmek için bu bilgileri istismar edebilecek kimselere karşı korunma ihtiyacı demokrasinin sağlıklı işleminin ön şartlarından biridir. İnsanların ifade hürriyeti, özel hayatlarının gizliliği ve gözetlenmeye karşı özgür olma gibi temel haklarının hükümet kurumları, anonim şirketler, copyright hırsızları, dini fanatikler ve elektronik şebekeye girebilecek diğer yasal ve yasal olmayan tacizcilere

³Rosenblatt internet kullanıcılarının yaklaşık olarak %40'ının internete girdiklerinde kişisel bilgilerini yanlış olarak verdiklerini tespit etmiştir. Bu bilgiler, internet kullanıcılarından gelecek bilgilere kuşkuyla yaklaşılması gerektiğini gösterdiği gibi bireylerin internetteki iletişime karşı da güven duymadıklarını ortaya koymaktadır (ROSENBLATT, 1999: 37-38).

karşı korunması bu bağlamda önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır (BERRYIII, 2000: 6). Elektronik bilgiyi gözetlemek, istismar etmek ve onu kurcalamak yazılı metinleri istismar etmekten daha kolaydır.

Her ne kadar elektronik demokrasi iletişimin yeni rolünü belirleyerek gelecekte politikaları biçimlendirmesi kaçınılmazsa da, bu teknolojik yenilikler aracılığıyla siyasal sistemde yaşanacak değişimlerin olumsuz etkileri gözden uzak tutulmamalıdır. Soruları soranlar ve cevapları toplayanlar elektronik demokrasinin amacını tahrip ederek güç dengesini bozabilirler. Teknoloji siyasal süreci şekillendirecek daha büyük gelişmelere zemin hazırlayabilir, ancak teknolojinin bile kapatamadığı belirli açıklar hala vardır.

3.Geleceğin Demokratik Sistemi İçin Bir Perspektif: Elektronik Temsili Demokrasi

İletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmelerin insanlığın çok eski bir düşü olan doğrudan demokrasiyi mümkün kılarak elektronik demokrasinin ortaya çıkışı, onunla ilgili pek çok ümit ve beklentilerle birlikte yaygın kuşkuvarlı da beraberinde getirmiştir. Teknolojideki gelişmeler, temsili sistemlerin uygulanma gerekçesi olarak ileri sürülen "doğrudan demokrasinin pratik olarak uygulanamaması nedeniyle zorunlu nedenlerden dolayı uygulandığı, yoksa aslında ideal olanın doğrudan demokrasi olduğu" yolundaki mazeretleri geçersiz kılmıştır. Bu nedenle yakın zamanlarda özellikle Batı dünyasında internetin ortaya çıkmasıyla birlikte artık halkın kendisini aracısız olarak doğrudan yöneteceği yönünde büyük bir umut doğmuştu. Üstelik bu sayede son on yıllarda Batı dünyasında siyasal bir istikrarsızlık kaynağı olmuş olan meşruiyet bunalımlarının da üstesinden gelinebileceği umulmuştu.

Teknolojideki gelişmelerin siyasal demokrasiye uygulanmasıyla elektronik demokrasinin ilk modelleri de belirmeye başlamış oldu. Bu ilk uygulamalar daha sık ve yoğun bir biçimde telefon, faks, email vb. araçlar vasıtasıyla belirli siyasal kararlar hakkında halkın doğrudan tepkisini almak şeklinde olmuştur. Bu yeni modeller, bir rüya olarak görülen bütün siyasal kararların doğrudan halk tarafından alınması anlamında bir doğrudan demokrasinin nasıl ciddi riskler taşıdığıyla ilgili ipuçları ortaya koydu. Bu yönde teorik çalışmalar ilerledikçe elektronik araçların desteğinde bir doğrudan demokrasi uygulamasının yaratacağı sorunlar çok daha açık bir biçimde su yüzüne çıkmaya başladı. Hatta mevcut temsili yönetimde yaşadığımız sorunların doğrudan demokraside yaşanabileceklerden çok daha az tehlikeli olduğu düşüncesinin kabul görmesiyle temsili demokrasi pek çok siyasal teorisyenin gözünde yeniden saygınlık kazanmaya başladı.

Teknolojinin desteğinde bir doğrudan demokrasinin zannedildiği gibi çok parlak bir düşünce olmadığının yaygın olarak tanınmasıyla temsili demokrasi sisteminin en azından yakın gelecekte de uygulanmaya devam edileceği öngörülebilir bir yaklaşımdır. Bununla birlikte bu sistemin geleneksel olarak uygulanan şekliinden bazı dönüşümlerin

yaşanması kaçınılmazdır. Elektronik demokrasinin bazı şekilleri pek çok düzeyde bazı Batılı ülkelerin temsili demokrasilerinde şimdiden uygulanmaktadır. İlçe, şehir, eyalet ve federal düzeyde yapılan seçimlerde seçmenler sandığa gitme yerine oylarını internet yoluyla vermektedirler. Yine bazı ülkelerde internetin kullanıldığı halk oylamaları sık sık yapılmakta ve önemli kararlar bu yöntemle alınmaktadır. Bunun dışında diğer ayrıntılı konular yasama organına bırakılmaktadır. Bu model geleceğin demokratik sürecinin seçilmiş temsilcilerle katılımcı vatandaşlar arasında etkileşimli, elektronik bir diyalogu içereceğini öngörmektedir.

Yeni iletişim teknolojilerinin getireceği bir yenilik olarak, önemli konularda halk oylamalarının daha sık yapılacağı tahmin edilebilir. Seçmenler kitle iletişim araçlarıyla önemli konularda bilgilendirildikten sonra elektronik sandıklarda oy vereceklerdir. Yasama organları ise hangi konuların halk oylamasına sunulacağı, halk oylamasına sunulacak tasarıların çerçevelerinin nasıl oluşturulacağı ve diğer ayrıntılı konuların karara bağlanması, yasaların çıkarılması, değiştirilmesi, düzeltilmesi ve bunu izleyen eylemlerle meşgul olacaklardır. Teknolojinin yakın gelecekte oynayacağı rol muhtemelen, temsili demokrasiye alternatif bir sistem oluşturmak değil, onu tamamlayıcı bir araç olmak olacaktır.

Teknoloji seçmen tercihlerinin veya seçim sorularının cevaplarını çok hızlı bir şekilde elde edilmesinin yolunu sağlayabilir, ancak o soruları tedarik edemez. Sonunda demokrasinin özü doğru soruların ve bir dizi alternatiflerin belirlenmesi amacıyla tartışmaların yapıldığı müzakereci süreçtir. Bir adaya, belirli bir program ya da politikaya "evet" veya "hayır" diye oy vermek demokratik hayatın son noktasıdır. Bu yüzden herşey hangi soruların veya hangi alternatiflerin kablolu TV bağlantıları, telekomünikasyon ağları veya benzeri araçlarla halka sunulacağına bağlıdır. Bu noktada soruları ve alternatifleri belirleyen toplumsal müzakere ve söylem hayatı bir önem kazanmaktadır. Esas olan yöneticilerle toplum arasında doğrudan bir bağlantı kurmak değil, fakat toplumun anlamını genişletmek suretiyle halka kendini daha etkili yönetmesine imkan verecek yeni bir toplumsal felsefe inşa etmektir.

Temsili demokrasiye gelecekte duyulacak ihtiyaç aynı zamanda siyasal partilerin de gelecekte var olacaklarının teminatını oluşturmaktadır. Ulusal sorunlar, idealler ve hedefler olduğu sürece siyasal partilere duyulan ihtiyaç da devam edecektir. Çünkü partiler milyonlarca insanın ortak çıkarını temsil etmekte, çok sayıda insan için ortak payda yaratarak onların uzlaşmalarına katkıda bulunmaktadır. Eğer teknoloji yoluyla ulusal düzeydeki siyasal parti sistemi parçalanırsa ülke genelindeki konular üzerinde uzlaşma yaratmak çok daha zor hale gelir. Bu yüzden teknolojinin siyasette kullanımı, demokratik sürece ait bir cihaz olarak işlev gördüğü sürece, siyasal partileri zorunlu olarak bertaraf etmeyecektir. Bilgisayarla haberleşme sistemi her türlü seçmenle, daha çok hedefe yönelik ve doğrudan iletişime izin vermektedir. Bu tür bir teknolojiyle bir milletvekilinin makamı her zaman açık olacaktır. Seçmenler milletvekilleriyle ve mil-

letvekilleri de aynı şekilde seçmenleriyle çok daha etkili bir şekilde iletişim kurabileceklerdir.

Elektronik araçların mevcut temsili sistemde kullanılmasıyla birlikte bazı yeni sorunların ortaya çıkması kaçınılmaz olacaktır. Bunların en önemlilerinden biri elektronik araçların sağlayacağı hızlı iletişimdir. Bilginin hızla dağılımı sonucunda vatandaşlar sorunları hakkında hızla bilgileneceği gibi tepkilerini de hızla karar organlarına ulaştırabileceklerdir. Hızlı iletişimin birçok yararı olmakla birlikte ciddi anlamda sakıncaları da olabilecektir. Sorunlar hakkında yeteri kadar düşünmeden alelacele kararlar alınması, cahil, düşüncesizce hareket eden ve öfkeli vatandaş gruplarının ülkeye yanlış tedbirleri oldu-bittilerle uygulatmalarına yol açarak, ülkenin geleceği için felaket sonuçlara neden olabilir. İşte bu noktada elektronik yeni denge ve fren sistemlerinin oluşturulmasına ihtiyaç duyulacaktır. Bu tür eylemleri engellemek için, demokrasinin işleyişini yavaşlatacak, müzakere ve tepki için zaman kazandıracak yeni denge ve fren sistemlerinin kurulması gerekecektir.

Ortaya çıkabilecek diğer bir sorun da eskiden beri çok iyi tanıdığımız tekelciliktir. Geçmişin hatalarını tekrarlamamak için geleneksel medya yanında elektronik medyanın sahipliği ve denetiminin çeşitlendirilmesi ve evrensel düzeyde vatandaşların bilgiye ulaşımının temin edilmesi gerekecektir. Serbest ve bağımsız çalışan kamusal amaçlı finans kaynakları oluşturularak bu kaynaklar bilgiyi belirli çıkar çevrelerinin tekelinden çıkarmak için kullanılmalıdır. Böyle bir altyapı üzerinde geleceğin elektronik temsili demokrasisi için gerekli olan sistem inşa edilebilir.

Bilgi teknolojilerinin yeni biçimleri daha demokratik bir toplumsal yapının araçları olarak görüldüğü için elektronik demokrasiyle ilgili söylem iletişim teknolojisi alanında toplumsal tartışmalarda sürekli olarak önemli bir yer tutacaktır. Yeni iletişim araçları insanlara çok daha fazla bilgiyi bugüne kadar olduğundan daha kolay vermektedirler. Onlar, insanlara sorunlarını işbirliği içinde çözüme potansiyeliyle birlikte örgütlenmelerini çok daha hızlı bir şekilde geliştirmelerine imkan sağlamaktadır. Bununla birlikte elektronik demokrasi sadece bu yeni iletişim teknolojileri ortaya çıktı diye gerçekleşmeyecektir. Onu gerçekleştirebilmenin en önemli yolu, elektronik araçların siyasal demokrasinin amaçları doğrultusunda uygulanmasını sağlayacak yeni teknolojinin faydalarına doğru yönlendirilen bir politikanın inşa edilmesidir.

Yeni iletişim teknolojilerinin siyasal alanda olumlu ve olumsuz yönlerde kullanılmaya oldukça uygun bir karakteri vardır. Olumsuz yönlerini gerekçe göstererek biz bu teknolojileri ortadan kaldıramayız. Bu teknolojiler seçkinci amaçtan halkçı amaca yöne-

⁴Westen elektronik demokrasi için uygulanabilecek fren ve denge sisteminin ayrıntılı bir örneğini açıklamaktadır. Bu sistemde seçmenin yanlış kararlar vermesini önlemek için iki defa oy vermesi ve iki ay arasında en az bir hafta zaman geçmesi sağlanarak seçmene düşünme fırsatı verilmesi amaçlanmaktadır. Karar vermeden önce seçmenlerin konuyla ilgili lehte ve aleyhte bilgileri okumaları istenmekte hatta okuduklarından emin olmak için onlara test uygulanmaktadır. Elektronik olarak oy verilen düzenlemelerin etkili kılınabilmesi için yüksek bir oy oranıyla (örneğin %60) karar alınması ya da ardarda iki seçimde de onaylanmış olması gerekmektedir, on yıl içinde seçmen tarafından yeniden onaylanmadığı takdirde otomatik olarak uygulamadan kaldırılması öngörülmektedir (WESTEN, 2000: 226-227).

lik olarak yeniden tasarlanmalı ve uyarlanmalıdırlar. Bu doğrultuda halkın toplum içindeki fırsatları ve tehlikeleri anlamalarına yardım etmek veya onların bilgilendirilmiş rızalarını veya muhalefetlerini bütün karar düzeylerine yönlendirmek bu amaca hizmet edecektir

Teknolojiyle teçhiz edilmiş bir siyasal demokrasi vatandaşların derin hoşnutsuzluk duygularını azaltabilir ama tamamen yok edemez, çünkü günümüzün siyasal demokrasi-leri sadece katılım imkanlarının kısıtlı olmasından değil aynı zamanda özel çıkar gruplarının karar organları üzerinde uyguladıkları derin etkiden dolayı da büyük zarar görmektedirler. Teknolojiyle desteklenmiş yeni temsili demokraside ise çıkar gruplarının etkisiz kalacağına hiçbir güvencesi yoktur.

Yeni iletişim teknolojilerinin sağladığı hızlı iletişimin ve geri beslemenin yapamayacağı bir şey, iyi bir yönetimin önemli içerikleri olan karar ve tepki vermeyi daha verimli kılmaktır. Vatandaşlarda ve onun temsilcilerinde potansiyel olan bu özellikler, bilgisayar, televizyon ve iletişim ağlarından çok fazla olumlu etkilenmesi beklenmemelidir. Teknoloji demokrasinin sadece daha hızlı işlemesine yardımcı olur, daha iyi değil. Daha iyisi ise, doğru karar verme mücadelesi içinde olan insanların inisiyatif alanı içinde kalacaktır.

KAYNAKÇA

- ABRAMSON, Jeffrey B./ARTERTON, F. Christopher/ORREN, Gary R (1988) The Electronic Commonwealth: The Impact Of New Media Technologies On Democratic Politics, Basic Books, New York.
- BACARD, Andre (1993), "Electronic Democracy: Can We Retake Our Government?", Humanist, vol. 53, no. 4: s.42-43.
- BERMAN, Jerry /WITZNER, Daniel J. (1997), "Technology and Democracy", Social Research, vol. 64, no. 3, s.1313-1320.
- BERRY III, John N. (2000), "Digital Democracy? Not Yet!", Library Journal, vol. 125, no. 1, s.6.
- BORCHELT, Rick (1996-97), "Politics on the Net", Issues in Science and Technology, vol. 13, no. 2, s.90-93.
- BOWSER, Brandi (1998), "Opening the Window to On-line Democracy", American City and County, vol. 113, no. 1, s.32-38.
- BROWNING, Greame (1997), "Updating Electronic Democracy", Database Magazine, vol. 20, no. 3, s.47-54.
- CHAIT, Jonathan (2000), "Will Voting Online Change Anything?", Time, vol. 155, no. 7, s.70.

CHAVEZ, P. (1996), "96, Candidates Give the Net a Try", <http://www.msnbc.com/news/38542.asp>, (25-06-2001).

COPLER, Judith A. (1996), "Electronic Democracy", Database Magazine, vol. 19, no.6, s.91.

DIAMOND, E. (1995), White House to Your House: Media and Politics in Virtual America, MIT Press, Cambridge.

DWORETZKY, T. (1992), "Electronic Democracy", Omni, vol. 14, no. 5, s.27.

"Electronic Democracy: What's that?" <http://www.geocities.com/CapitolHill/4821/What.html>, (25.06.2001).

ELMER-DEWITT, P. (1992), "Dial D for Democracy", Time, vol. 139, no. 23, s.44-45.

ETZIONI, Amitai (1993), "Teledemocracy: The Electronic Town Meeting", Current, no. 350, no. 26-29.

GEORGES, Christopher (1993), "Perot and Con", Washington Monthly, vol. 25, no. 6, s.38-43.

GILDER, George (1992), "Telecomputing: The Antidote to Phantom Public Opinion", New Perspectives Quarterly, vol. 9, no. 4, s.25-27.

GROSSMAN, LAWRENCE K. (1995), The Electronic Republic: Reshaping Democracy in the Information Age, Viking, New York.

GUPTA, S (1995), "April-May 1995 Survey", <http://www.umich.edu/sgupta/hermes>, (26.06.2001).

HEYMAN, I. Michael (1995), Smithsonian Perspectives, vol. 25, no. 11, s.8.

HRACHOVEC, Herbert (1997), "Could Democracy Be a Unicorn?", Monist, vol. 80, no.3, s.423-447.

KAUS, Mickey (1995), "Cyberbunk", New Republic, vol. 212, no. 9, s.6.

KEDZIE, C. R. (1995), "Democracy and Network Interconnectivity" <http://inet.nttam.com/HMP/PAPER/134/html/paper.html>, (25.06.2001).

KIM, J. Y. (1999), "Telecommunications", Communication Abstracts, vol. 22, no. 1, s.124-125.

KINCAID, Cliff (1995), "Time Distorts Facts About Talk Radio", Human Events, vol. 51, no. 8, s.19.

LONDON, Scott (1994), "Electronic Democracy: A Literature Survey", <http://www.scottlondon.com/reports/ed.html>, (25.06.2001).

- MCTAVISH, Rob, "Teledemocracy: Can Wired Democracy Work?", <http://hoshi.cic.sfu.ca/~cm/issue5/teledemocracy.html>, (25.06.2001).
- PLATT, Kevin (1998), "China Hits at E-mail to Curb Dissent", *Christian Science Monitor*, vol. 91, no. 25, s.1.
- RANEY, Rebecca Fairley (2000), "A Second Chance: The Potential Of Politics Online", *Interactive Week*, vol. 7, no. 26, s.22-23.
- ROSENBLATT, Alan J. (1999), "On-Line Polling", *Harvard International Journal of Press/Politics*, vol. 4, no. 2, s.30-44.
- SANDEL, Michael (1992a), "Beyond Newtonian Democracy", *New Perspectives Quarterly*, vol. 9, no. 4, s.9-11.
- SANDEL, Michael (1992b), "Post-national Democracy vs. Electronic Bonapartism", *New Perspectives Quarterly*, vol. 9, no. 4, s.4-8.
- SCHUDSON, Michael (1995), "Too Much Democracy?", *Columbia Journalism Review*, vol. 34, no. 3, s.59-62.
- STREET, J. (1997), "Remote Control? Politics, Technology and Electronic Democracy." *European Journal of Communication*, vol. 12, no. 1, s.27-42.
- TURQUE, B./FINEMAN, H. (1992), "Wiring up the Age of Technopolitics", *Newsweek*, vol. 119, no. 24, s.25.
- VALS (1996), "Exploring the World Wide Web Population's Other Half", <http://future.sri.com/vals/vals.survey.results/html>, (25.06.2001).
- WEARE, Christopher/MUSSO, Juliet A./HALE, Matthew L. (1999), "Electronic Democracy and the Diffusion of Municipal Web Pages in California", *Administration and Society*, vol. 31, no. 1, s.3-27.
- WEISSBERG, Robert (2001), "Future of Teledemocracy", *Perspectives on Political Science*, vol. 30, no. 1, s.60-61.
- "Welcome to the Teledemocracy Page", <http://web.utk.edu/~jjh6161/IS490/teledem.html>, (25.06.2001).
- WESTEN, Tracy (2000), "E-Democracy: Ready or Not, Here It Comes", *National Civic Review*, vol. 89, no. 3, s.217-227.
- "What Would Elections Be like in Cyberspace?" (1997), *Human Rights: Journal of the Section of Individual Rights and Responsibilities*, vol. 24, no. 2, s.3.
- WHILLOCK, Rita Kirk (1997), "Cyber-Politics", *American Behavioral Scientist*, vol. 40, no. 8, s.1208-1225.
- YTTERSTAD, Pal/WATSON, Richard T. (1996), "Teledemocracy: Using Information Technology to Enhance Political Work", *MIS Quarterly*, vol. 20, no. 3, s.347.